

nafO

Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring

BARN I FLERSPRÅKLIGE FAMILIER

INFORMASJONSHEFTE

FORORD

Informasjonsheftet omhandler 10 spørsmål som foreldre ofte stiller om barnas flerspråklige utvikling. I tillegg er heftet rettet mot ansatte i barnehager og skoler og på helsestasjoner, og det kan brukes som et utgangspunkt for samtale med foreldrene om barnas flerspråklige utvikling.

Informasjonsheftet er laget med utgangspunkt i den svenske brosjyren *Två språk eller flera – Råd til flerspråkiga familjer*, utarbeidet av Språkforskningsinstituttet i Rinkeby (<http://modersmal.skolverket.se/>) og er en revidert utgave. Heftet er bearbeidet og tilpasset flerspråklige barns situasjon i norske barnehager og skoler.

OM FLERSPRÅKLIGHET

De fleste samfunn i verden er flerspråklige. Å beherske flere språk er en verdifull kompetanse både for det enkelte mennesket og for samfunnet. Språk er nært knyttet til identitet, sosialisering og kulturelle uttrykk og er derfor en viktig del av barns og voksnes liv.

Tospråklighet fører så mye positivt med seg, at de fleste familier som har to eller flere språk, ikke kan tenke seg å være dem foruten. Barnas flerspråklige utvikling forsterkes dersom barnehage og skole og storsamfunnet er positivt innstilt til flerspråklighet.

Flerspråklige familier er ulike

Familier kan være to- eller flerspråklige på mange ulike måter.

- En eller begge foreldrene har et annet morsmål enn norsk.
- Foreldrene har ulike morsmål, og barnet får helt fra begynnelsen av høre to eller flere språk hjemme.
- En eller begge foreldrene har vokst opp i et land hvor man snakker ulike språk hjemme og på skolen.

Mange familier består i tillegg til foreldrene av familie og slektninger som har en aktiv rolle i barnas hverdag, og som kan gi barnet tilgang til flere språk.

1 KAN BARN LÆRE FLERE SPRÅK SAMTIDIG?

Barn kan lære flere språk samtidig. I store deler av verden er det vanlig at barn lærer flere språk fra de er helt små. For at barnet skal utvikle flere språk på et tilfredsstillende nivå, kreves det at både hjem, barnehage og skole hjelper aktivt til. Det er viktig at de voksne i barnets omgivelser oppmuntrer og støtter utviklingen av barnets flerspråklighet.

Familier med minoritetsbakgrunn kan lettere holde kontakt med slekt og venner i andre land dersom de bevarer morsmålet sitt. Barna i slike familier har større mulighet til å ta del i foreldrenes kulturarv dersom de behersker foreldrenes språk. Dette styrker barnets identitet og tilhørighet.

2 KOMMER BARNET TIL Å LÆRE NORSK HVIS FORELDRENE SNAKKER MORSMÅLET HJEMME?

Barn har bedre forutsetninger for å lære et andrespråk dersom de har et godt utviklet morsmål. Morsmålet og andrespråket kan fungere som støtte for hverandre. Om barnet har lært et begrep på morsmålet, for eksempel 'gaajaysan' på somalisk, er det lettere å lære seg ordet for det tilsvarende begrepet 'sulten' på norsk.

Alle foreldre ønsker at barna skal lykkes på skolen. Derfor vil mange foreldre at barna skal lære norsk tidlig. Det betyr ikke at foreldrene skal slutte å bruke morsmålet når de snakker med barnet. Foreldrene kan hjelpe barnet til å få tilgang til arenaer hvor de kan møte det norske språket. Det vanligste er at dette skjer i barnehagen og i nærmiljøet eller sammen med foreldrenes venner og bekjente.

3 PÅ HVILKET SPRÅK SKAL FORELDRENE SNAKKE MED BARNET DERSOM FORELDRENE HAR ULIKE MORSMÅL?

I familier der mor og far har ulike morsmål, anbefales det at begge foreldrene snakker hvert sitt morsmål sammen med barnet. Når hele familien er samlet, kan man velge det som føles naturlig å bruke; ett av morsmålene, norsk eller et annet felles språk. Det viktigste er at foreldrene kan kommunisere med barna sine på det språket foreldrene behersker best. Også i familier der en av foreldrene er norskspråklig og den andre har et annet morsmål, er det bra for barnet dersom hver av foreldrene snakker "sitt" språk. Ofte kan det norske språket bli det dominerende språket i slike familier. Ønsker foreldrene at barnet skal bli flerspråklig, er det viktig å gi barnet støtte til å utvikle begge språkene.

4 HVA OM BARNET BLANDER SPRÅKENE?

Det er helt normalt at flerspråklige barn blander ord fra ulike språk i en og samme setning. Det kan skyldes at de ennå ikke har lært seg å skille mellom de ulike språkene. Det kan også være at barnet «låner» ord fra det andre språket hvis de har behov for det. Barnet benytter dermed sin totale språkkompetanse.

Det er vanlig at barn veksler mellom språkene når de snakker med andre tospråklige personer. De utnytter muligheten til å veksle mellom sine ulike språk for å få fram en nyanse eller følelse, eller for å skape fellesskap mellom personer som snakker samme språk. Mange enspråklige kan ha vanskelig for å forstå eller akseptere slik veksling av språk. Forskning viser at det kreves høy språklig bevissthet for å kunne veksle mellom språkene på en god måte, og at dette er naturlig og funksjonelt i tospråklige samtaler.

Fordi vi bruker de ulike språkene i ulike sammenhenger, er det vanlig at flerspråklige barn behersker ulike områder og situasjoner bedre på ett språk enn på et annet. Barnet kan for eksempel lettere fortelle om hva som har hendt i barnehagen på norsk, men foretrekker å bruke morsmålet når det skal snakke om ting og situasjoner som har med familien og hjemmet å gjøre. Barnet kan bruke morsmålet i samtale med eldre slektninger og foreldre, men veksler mellom de ulike språkene når det snakker med venner og søsken.

Foto: Drammen kommune

5 HVA KAN GJØRES DERSOM BARNET BARE SVARER PÅ NORSK HJEMME?

Det er ikke uvanlig at tospråklige barn i visse perioder foretrekker å snakke norsk, selv om foreldrene forsøker å være konsekvente og snakker morsmålet med dem. Dersom barnet snakker norsk når foreldrene snakker morsmålet, kan foreldrene forsøke å hjelpe barnet ved å svare med de riktige ordene og uttrykkene på morsmålet. Kontakten og kommunikasjonen med barnet er imidlertid det viktigste, uansett hvilket språk man benytter. Det er viktigere å lytte til hva barn har å si enn å være opptatt av hvilket språk de velger å si det på. Det gjelder å være tålmodig. Det tar tid for barnet å lære morsmålet i et miljø hvor norsk har stor innflytelse og ofte høyere status enn morsmålet.

For at barnet skal bli flerspråklig, er det viktig at foreldrene fortsetter å snakke morsmål med barnet. Det er fint om det i omgivelsene finnes andre barn og voksne som deler barnets morsmål, slik at språket fyller en funksjon også utenom familien. Selv om barn ikke aktivt snakker foreldrenes morsmål, kan de ofte forstå mye mer enn de kan si. Dette kan danne grunnlag for å lære seg å bruke språket mer aktivt senere.

6 HVA KAN GJØRES FOR Å STØTTE BARNETS SPRÅKUTVIKLING PÅ MORSMÅLET?

Tyrkiskspråklige barn i Tyrkia og norskspråklige barn i Norge lærer seg morsmålet i mange ulike situasjoner og i kontakt med ulike mennesker; i familien, sammen med slekt og venner, i barnehagen, på skolen, i butikken, ute i gata og på bussen. Hele dagen har barna mulighet til å høre, snakke og lære morsmålet sitt. Mange barn med minoritetsbakgrunn har begrensede muligheter til å utvikle morsmålet sitt i Norge. De fleste av barna vil først og fremst høre og bruke morsmålet i hjemmet. Dette stiller store krav til foreldrene, som sammen med barnehagen og skolen må stimulere barnets morsmålsutvikling. Voksne i barnets omgivelser må skape muligheter for barnet til å snakke morsmålet så mye som mulig, både i og utenfor familien.

Mange kommuner har tilbud om åpne barnehager hvor foreldrene er til stede sammen med barna. Hit kan man komme for å treffe andre foreldre og barn i lek, aktiviteter og sosialt samvær. I noen kommuner tilbyr biblioteket eventyrstunder på ulike språk. Bibliotekene har også barne- og ungdomsbøker og lydbøker på flere språk til utlån. Undersøk i egen kommune om hvilke muligheter som finnes. I tillegg kan foreldre, barnehager og skoler benytte seg av *Det flerspråklige bibliotek* ved Deichmanske bibliotek i Oslo (www.dfb.deichman.no). Der finnes det bøker for både barn og voksne på mange ulike språk. Det lokale biblioteket kan hjelpe med å låne bøker derfra. På nettstedet www.morsmal.no finnes bøker og lydbøker på ulike språk, samt rim, regler, sanger og fortellinger på mange språk.

7 HVA KAN GJØRES FOR Å STØTTE BARNETS SPRÅKUTVIKLING PÅ NORSK?

Å gå i barnehage gir et godt utgangspunkt for flerspråklige barns norskspråklige utvikling. Videre er det viktig med et godt samarbeid mellom barnehage, helsestasjon, skole og foreldre. Barnehagen og skolen har et stort ansvar for barnas utvikling i norsk, men foreldrenes rolle er likevel også viktig for barnas norskspråklige utvikling. Foreldrene kan blant annet støtte opp om det språkarbeidet som gjøres i barnehagen og på skolen, selv om foreldrene selv ikke snakker så godt norsk.

For barn i førskolealder kan barnehagen gi barna gode og varierte muligheter for språklig utvikling. Når barna blir eldre og går på skolen, kan SFO eller aktivitetsskolen og ulike fritidsinteresser som fotball, kor, dans, kulturskole eller lignende være fine møteplasser for språklig og sosial utvikling. Foreldrene kan oppmuntre til at barna blir med på disse aktivitetene.

Barnehagen har ansvar for å tilrettelegge for barnets språk-utvikling i barnehagen, i nært samarbeid med foreldrene. Barnehagen er gjennom *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver* forpliktet til å «støtte at barn bruker sitt morsmål og samtidig arbeide aktivt med å fremme barnas norskspråklige kompetanse» (Kunnskapsdepartementet 2011:35). Foreldre kan diskutere med barnehagelæreren hvilke behov barnet har for språkstimulering, om det for eksempel er muligheter for å ha en tospråklig assistent eller tilby andre språkpedagogiske tiltak i barnehagen.

8 HVA KAN VÆRE GRUNNEN TIL AT BARNET IKKE SNAKKER I BARNEHAGEN?

Barn som lærer seg et nytt språk, forholder seg til det nye språket på ulike måter. Noen barn begynner å prøve ut ord og setninger på det nye språket med en gang, mens andre venter en lang periode, noen ganger flere måneder, før de uttrykker seg på det nye språket. Når et barn begynner i en barnehage der morsmålet ikke blir snakket, kan dette være en krevende situasjon for barnet. I denne tiden er et nært og trygt samspill med de voksne i barnehagen spesielt viktig. Selv om barnet ikke snakker norsk med barn og voksne i barnehagen, er det viktig å se at barnet kommuniserer på andre måter, for eksempel ved å peke og bruke mimikk og kroppsspråk. Barnet samler kunnskap og informasjon om det nye språket hele tiden, selv om det ikke uttrykker seg på norsk. Noen barn kan av ulike årsaker ha forsinket språkutvikling eller språkvansker. Da må barnehagen og foreldrene samarbeide om hvordan de kan hjelpe barnet, for eksempel ved å få ekstern hjelp til å utrede barnets språkutvikling og gi barnet den hjelpen det trenger både hjemme og i barnehagen.

Selv om barnet ikke møter andre barn eller voksne som snakker morsmålet i barnehagen, er det positivt for barnets flerspråklige utvikling at morsmålet anerkjennes. Foreldrene bør derfor snakke morsmålet med barnet når de er i barnehagen – når det er naturlig. Ansatte som ikke deler barnets morsmål, må samtidig vise en positiv interesse for barnets morsmål, for eksempel ved å lære noen ord, sanger og regler på barnets morsmål. Det er bra for barnets flerspråklige utvikling at det fins både voksne og barn i barnehagen som behersker barnets morsmål.

9 BØR BARNET FÅ TOSPRÅKLIG ASSISTANSE I BARNEHAGEN?

En rekke barn har et annet morsmål enn norsk og lærer norsk som andrespråk i barnehagen. Det er viktig at barna blir forstått og får mulighet for å uttrykke seg. Barnehagen må støtte at barn bruker sitt morsmål og samtidig arbeide aktivt med å fremme barnas norskspråklige ferdigheter. (Rammeplanen 2011:35)

Slik støtte av barnets morsmål kan gjøres på mange måter, uansett om personalet kan barnets morsmål eller ikke, men for mange barn kan det være svært viktig at de får tospråklig assistanse i barnehagen. Tospråklig personale kan bidra til økt trygghet både for barnet og foreldrene og kan fungere som et bindeledd mellom hjemmet og barnehagen. Sammen med en voksen som kjenner barnets morsmål, kan barnet forstå og selv gjøre seg forstått i møte med andre barn og voksne i barnehagen. Barnet får en verdifull mulighet til å videreutvikle morsmålet samtidig som det får støtte til å utvikle ferdigheter i det norske språket.

Alle barnehager som har barn med minoritetsspråklig bakgrunn, kan søke kommunen om statlige, øremerkede midler gjennom *Tilskudd til tiltak for å bedre språkforståelsen blant minoritetsspråklige barn i førskolealder*. Midlene kan bl.a. brukes til å ansette en tospråklig assistent som skal bidra til å ivareta barnets tospråklige utvikling. Les mer om dette i rundskriv for statstilskudd på barnehageområdet: <http://www.udir.no/Barnehage/Regelverk/Rundskriv/2011/Rundskriv-F-01-11-Statstilskudd-pa-barnehageområdet1/>

10 NÅR BARNET SKAL BEGYNNE PÅ SKOLEN

Overgangen fra barnehage til skole kan være stor for mange barn – og foreldre. Kommunene anbefales å utarbeide egne samarbeidsrutiner for denne overgangen, og barnehagene skal ha planer for overgang fra barnehage til skole i sin årsplan. Dette kan foreldre få informasjon om i barnehagen eller hos kommunen.

Når det gjelder skolens forpliktelser overfor minoritetsspråklige barn er det spesielt opplæringslovens § 2.8 man skal være oppmerksom på.

§ 2-8. Særsild språkopplæring for elevar frå språklege minoritetar

Elevar i grunnskolen med anna morsmål enn norsk og samisk har rett til særskild norskopplæring til dei har tilstrekkeleg dugleik i norsk til å følge den vanlege opplæringa i skolen. Om nødvendig har slike elevar også rett til morsmålsopplæring, tospråkleg fagopplæring eller begge delar.

Morsmålsopplæringa kan leggast til annan skole enn den eleven til vanleg går ved.

Når morsmålsopplæring og tospråkleg fagopplæring ikkje kan givast av eigna undervisningspersonale, skal kommunen så langt mogleg leggje til rette for anna opplæring tilpassa føresetnadene til elevane.

Kommunen skal kartleggje kva dugleik elevane har i norsk før det blir gjort vedtak om særskild språkopplæring. Slik kartlegging skal også utførast undervegs i opplæringa for elevar som får særskild språkopplæring etter føresegna, som grunnlag for å vurdere om elevane har tilstrekkeleg dugleik i norsk til å følge den vanlege opplæringa i skolen.

NOEN ORDFORKLARINGER

Andrespråk: Språk som barnet lærer naturlig i sine omgivelser i tillegg til morsmålet.

Majoritetsspråk: Det språket som majoriteten av befolkningen i landet snakker. I Norge er norsk majoritetsspråket.

Minoritetsspråk: De språk som snakkes av deler av befolkningen i landet. I Norge finnes det urspråk som sørsamisk, lulesamisk og nordsamisk, og nasjonale minoritetsspråk som for eksempel kvensk. I tillegg snakker deler av befolkningen innvandrede minoritetsspråk som polsk, somali, arabisk, tyrkisk, vietnamesisk, tigrinia o.a.

Morsmål: Mange vil si at morsmålet er det språket du lærer først, det språket du forstår best eller det språket du identifiserer deg mest med. Noen vil også si at de har flere morsmål, og at flerspråklighet er deres morsmål.

Flerspråklighet: Brukes som samlingsterm for to- eller flerspråklighet. Det vil si at barnet er i en situasjon der det behersker flere språk enn bare ett morsmål.

STATLIGE STYRINGSdokumenter

Barnehageloven

<http://www.lovdatab.no/all/nl-20050617-064.html>

Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver

<http://www.udir.no/Barnehage/Rammeplan/>

Opplæringsloven

<http://www.lovdatab.no/all/nl-19980717-061.html>

AKTUELLE HEFTER OM FLERSPRÅKLIGHET

Gjervan, Marit (red.) 2006:

Temahefte om språklig og kulturelt mangfold i barnehagen.
Kunnskapsdepartementet.

Høigård, Anne; Mjør, Ingeborg og Hoel, Trude 2009:

Temahefte om språkmiljø og språkstimulering i barnehagen.
Kunnskapsdepartementet.

Mjelve, Astrid Øygarden 2002:

Hør på maken. Tospråklig assistanse i barnehagen.
Barne- og familiedepartementet.

Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO) 2010:

Ressurshfte – flerspråklig arbeid i barnehagen.
Kunnskapsdepartementet.

AKTUELLE NETTSTEDER

De som ønsker råd og veiledning om flerspråklig opplæring i barnehage eller skole, kan gå inn på hjemmesiden til Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO) www.hioa.no/nafo

NAFO driver også nettstedet *Tema morsmål* www.morsmal.no
Her fins læringsressurser, bøker, lydbøker, sanger og fortellinger på ulike språk, for barnehage og skole.

Utdanningsdirektoratet har nettsider for både skole og barnehage. Der fins regelverk, rammeplan, læreplaner og veiledninger mm. www.udir.no

Foreldreutvalget for grunnopplæringen (FUG) og Foreldreutvalget for barnehager (FUB) har en nettressurs for foreldre med barn i skole og barnehage. <http://www.fug.no/>
<http://www.fubhg.no/>

Nettstedet *Flere språk til flere* ved universitetet i Tromsø gir råd og informasjon til flerspråklige familier. <http://site.uit.no/flerespraaktilflere/>

Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring

Høgskolen i Oslo og Akershus

Besøksadresse: Wergelandsveien 27

Postadresse: Pb. 4 St. Olavs plass, 0130 Oslo

Telefon: +47 22 45 22 82

Faks: +47 22 45 21 05

E-post: nafo@hioa.no

www.hioa.no/nafo